

راهروهای زندہ

(بخش نخست)

↑
راهروی فاقد نور
طبیعی کارکرد
منحصر در معبر
و گذرگاه

← راهروهای کارآمد (بخش نخست)

گوشه‌های محدودی از حیاط و بعضی از پاگردها، محلی برای با یکدیگر بودن و تجربه کردن فضاهای شاد جمعی پیدا نمی‌کنند. این موضوع عوارض گوناگونی در پی دارد. مثلاً ممکن است باعث شود خیلی اوقات دانش‌آموزان در زنگ‌های تفریح از کلاس خود خارج نشوند و با کم‌تحرکی و رخوت ناشی از آن روبه‌رو شوند. یا اینکه محدود شدن فضاهای مشترک جمعی، به محدودیت در یادگیری مهارت‌های اجتماعی و همچنین نقصان در فرصت‌های یادگیری گروهی منجر شود. از همه بدتر اینکه تصویری کلی که از فضاهای داخلی مدرسه در ذهن دانش‌آموزان جای می‌گیرد، تصویری نامطلوب و تاریک با چشم‌اندازهای کم عمق و ناخوشایند است که همه روزه آن

از عبور از حیاط و داخل شدن از در ورودی ساختمان، با پاگردی کوچک روبه‌رو می‌شویم که غالباً تنها برای مکث و احتمالاً نشستن جمع بسیار محدودی است و پس از آن راهروهایی معمولاً باریک و تاریک داریم. چون دو طرف آن‌ها را کلاس‌ها و دفاتر احاطه کرده‌اند و نور طبیعی اجازه ورود به راهرو را ندارد.

پاگردهای کوچک، راهروهای باریک و معمولاً تاریک و کلاس‌های دلگیر چیده شده اطراف راهرو، تعریفی کلی است که برای بسیاری از مدرسه‌ها مشترک است و همه آن را می‌شناسند. در کمتر مدرسه‌ای ممکن است با چیزی غیر از این مواجه شویم.

در چنین مدرسه‌هایی، بچه‌ها به جز

در فضاهای سرپوشیده بیشتر مدرسه‌های ما، به جز سالن‌های نمازخانه، کتابخانه، اجتماعات و مانند آن‌ها، فضای مشترک جمعی مناسبی نمی‌یابیم. یعنی وقتی از در ورودی ساختمان وارد می‌شویم، چشم‌انداز کلی مناسبی از مجموعه فضاهای داخل ساختمان مدرسه نداریم، محلی که وقتی دانش‌آموزان از کلاس‌های درس خارج می‌شوند، بتوانند در آن دور هم بنشینند و با هم گفت‌وگو کنند. یا اینکه بعضی اوقات محیطی باشد برای یادگیری‌های جمعی یا انفرادی به شکل‌های گوناگون. معمولاً در بیشتر مدرسه‌های امروز ما، پس

راهروهای تاریک مدارس جای مکث و توقف نیستند

راهروی تاریک، اما روشن عکس: اعظم لاریجانی

حالتی است که راهرو از هر دو طرف با کلاس‌ها احاطه شده باشد. با این حال، اگر این راهروها هم تاریک باشند، به آن سطح از کارآمدی که بتوان پذیرفت نمی‌رسند و از آن فاصله دارند. چون تنها یک راهرو هستند و نمی‌توان بهره دیگری از آن‌ها برد.

مدرسه‌هایی که کلاس‌ها و دفترهای آن‌ها به جای اینکه با راهروی تاریک به هم پیوند داده شوند، با فضایی به نسبت وسیع و دلگشا مرتبط می‌شوند که به نحوی به نور طبیعی و هوای آزاد دسترسی دارد و ابعاد و تناسب آن به گونه‌ای است که نمی‌توان نام راهرو روی آن گذاشت و بیشتر به سالن شباهت دارد، می‌توانند با تمهیداتی این فضا را به قلب تپنده مدرسه خود تبدیل کنند، به خصوص مدرسه‌هایی که باید در فضاهای به نسبت محدود طراحی و ساخته شوند، می‌توانند از این سالن به‌عنوان سالنی چند منظوره بهره ببرند و در آن کاربری‌های گوناگونی مانند نمازخانه، غذاخوری، اجتماعات، مخزن باز کتاب، سایت رایانه و بسیاری کارکردهای دیگر را به یکباره تعریف کنند. همه این کاربری‌ها را می‌توان در این سالن که به عبارتی هسته مرکزی

از سویی دیگر، راهروها تنها و تنها نقش معبر را پیدا می‌کنند و چون جاهایی تاریک، دلگیر و ناراحت‌کننده‌اند، پس محل خوبی برای مکث کردن، نشستن، گپ زدن و استفاده‌های دیگر نخواهند بود. فقط باید از آن‌ها عبور کرد و از حیاط به محل کلاس درس رسید. جز چند تابلوی اعلانات پر از اطلاعات و تصویر، فرصت مناسبی برای یادگیری، که توجه به آن شاخص مطلوبی برای کارآمدی مدرسه است، پیدا نمی‌کنیم. این‌گونه است که مساحت قابل توجهی از مدرسه، فقط و فقط به محلی برای عبور و مرور اختصاص پیدا کرده است، بدون اینکه قابلیت استفاده دیگری داشته باشد. این یعنی ناکارآمدی فضاهایی که تنها چشم‌انداز کلی در فضاهای داخلی مدرسه هستند، به عبارت دیگر، ناکارآمدی تنها فضای مشترک جمعی که در مجاورت کلاس‌ها و در متن مدرسه قرار دارد. البته در بعضی مدرسه‌ها راهرو در مجاورت فضای باز قرار دارد و چون تنها در یک طرف آن کلاس‌ها چیده شده‌اند، از سمت دیگر راهرو به نور و هوای آزاد دسترسی هست. در چنین راهروهایی، وضعیت بسیار مناسب‌تر از

را می‌بینند و در نهایت محیطی تیره و تاریک از محیط کالبدی مدرسه در ذهن آن‌ها ثبت می‌شود.

مدرسه است، گنجانند.

اما همان‌گونه که تاکنون تجربه کرده‌ایم، بیشتر مدرسه‌های ما از ناکارآمدی راهروهای تاریک و باریک خود رنج می‌برند. باید برای بهبود وضعیت آن‌ها تمهیداتی اندیشید.

← با این راهروهای ناکارآمد چه کنیم؟

پاسخ به این پرسش برای هر مدرسه متفاوت است. به عوامل بسیار متعدد و متنوعی بستگی دارد. در یک مدرسه با پاسخ‌های بسیار راهگشایی روبه‌رو می‌شویم و در مدرسه دیگر ممکن است نتوانیم پاسخ چندان مناسبی پیدا کنیم. در این مقاله، با ذکر مقدمات مرتبط با این موضوع و در مقاله بعدی با ذکر برخی راهکارهای عملی، سعی می‌کنیم ایده‌های گوناگون در سطح‌های اثرگذاری متفاوت ارائه کنیم تا بتوانیم برای کارآمد کردن راهروهای مدرسه، این امکان را فراهم کنیم، تا حتی اگر شده یک قدم به پیش رویم. شاید برخی از این پیشنهادها برای بعضی مدرسه‌ها بتوانند این نقش را ایفا کنند. قبل از ارائه هر راهکاری باید ویژگی‌های لازم یا نیازهای یک راهرو

یا فضای پیونددهنده بین کلاس‌ها و سایر فضاهای مدرسه را به‌خوبی بشناسیم. در انتهای مقاله این شماره این ویژگی‌ها و نیازها را به شکلی فهرستوار برمی‌شماریم تا مقدمه مناسبی ایجاد شود که بتوانیم به راهکارهای عملی دست پیدا کنیم. شناخت این ویژگی‌ها کمک می‌کند ابتدا با امکان‌سنجی حدود تغییرات در فضاهای نه‌چندان کارآمد راهروها، سطح توقع خود را از میزان تغییرات تنظیم کنیم و به کمک آن ویژگی، به اندازه ممکن کارآمدی راهرو یا فضاهای پیونددهنده مدرسه را ارتقا بخشیم. با این حساب ممکن است برخی از این ویژگی‌ها به خاطر محدودیت‌های فضایی و مالی، قابلیت دستیابی در حداکثر وضعیت خود را نداشته باشند، اما بتوان تا حدی به آن‌ها نزدیک شد.

← ویژگی‌های راهرو یا فضای پیونددهنده کارآمد

ویژگی‌های زیر از جمله خصوصیات هستند که فضایی پیونددهنده مانند راهرو را به کارآمدی نزدیک می‌کنند:

- بر خورداری از نور و روشنایی مناسب و با اولویت نور طبیعی
- بهره‌مندی از تهویه مناسب، به

- خصوص تهویه طبیعی
- وجود عمق دید زیاد و چشم‌اندازهای وسیع
- جذابیت‌های دلپذیر محیطی، با انتخاب رنگ و بافت مناسب در فضاها
- وجود فضاهایی با وسعت مناسب و همچنین جذاب برای مکت، استقرار و توقف
- برخورداری از فضاهای مناسب برای یادگیری
- بهره‌مندی از موقعیت‌هایی برای تحرک و نشاط
- امکان شکل‌گیری فضاهای جمعی کوچک و بزرگ

شناخت این ویژگی‌ها می‌تواند محیط راهروها و سایر فضاهای پیونددهنده را به کمک خلاقیت معلمان و اراده و همت مدیران مدرسه‌ها کاملاً متحول و کارآمد کند. برخی از این تغییرات مستلزم هزینه‌های به نسبت سنگین هستند، اما برخی از ایده‌های خلاقانه می‌توانند با هزینه‌هایی به نسبت محدود، تغییرات گسترده‌ای در پی داشته باشند. در شماره بعدی به برخی از راهکارها در سطوح گوناگون عملیاتی اشاره خواهیم کرد. ■

فضای پیوند دهنده چند منظوره، به جای راهرو در دبیرستانی در شهر قم، نمازخانه، غذاخوری، کتابخانه، سایت کامپیوتر و...